

Oddziały muzeum:

Muzeum Archeologiczne
i Rezerwat Krzemionki
Sudół 135a
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski
Pałac Wielopolskich
ul. Świętokrzyska 37
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski

Ostrowiec Świętokrzyski-Sudół/ Krzemionki, 28 stycznia 2022 r.

Sprawozdanie z działalności merytorycznej Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim w 2021 roku

I. Gromadzenie, katalogowanie i naukowe opracowanie zgromadzonych zbiorów

1. Pozyskano i przekazano w formie darowizny, do zbiorów Muzeum **46** obiektów o łącznej wartości 1.526,00 zł, związanych z historią Ostrowca Świętokrzyskiego (m.in. oryginalny mundur ZHP należący wcześniej do harcmistrza Ireneusza Górnisiewicza).
2. Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach przekazał w depozyt MHA **316** zabytków archeologicznych, w tym **1** zabytek wydzielony i **315** zabytków masowych.
3. Muzeum wydało **47** oświadczeń o gotowości przyjęcia ruchomych zabytków archeologicznych. Trzy wnioski o wydanie pisemnego oświadczenia o gotowości przyjęcia ruchomych zabytków archeologicznych zostały rozpatrzone negatywnie.
4. Wypożyczono na wystawę stałą *Władcy Krzemienia* **19** obiektów z Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.
5. MHA użyczyło do Izby Pamięci Cukrownictwa w Częstocicach **52** muzealia na wystawę *Cukrownicy-Bohaterowie Naszej Niepodległości*.
6. Nastąpiło powiększenie zbiorów Biblioteki Muzealnej (Pałac Wielopolskich w Częstocicach) o **21** woluminów (o łącznej wartości **587,06 zł**), w tym **2** woluminy zakupione (o wartości **77,06 zł**) oraz **19** woluminów pozyskanych w formie darów (o wartości **510,00 zł**), Biblioteka Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki wzbogaciła się o **261** woluminów pochodzących z darów oraz z zakupów o łącznej wartości **4446,86 zł**.
7. Zakończono inwentaryzację zasobów bibliotecznych Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki oraz Pałacu Wielopolskich w Częstocicach. Określono liczbę przechowywanych woluminów – **204** (zbiory sprzed 1945 roku), ogółem Pałac Wielopolskich **6191** obiektów bibliotecznych, Muzeum Archeologiczne i Rezerwat Krzemionki **2413** pozycji bibliotecznych.
8. Trwało opracowywanie naukowe badań prowadzonych przez Muzeum w latach 2016-2017 na stanowiskach archeologicznych nr 14 w Ostrowcu Świętokrzyskim – Częstocicach, nr 10 *Borownia* w Rudzie Kościelnej oraz nr 1 w Krzemionkach, w latach 2019-2021.

9. Przeprowadzano weryfikację zabytków (głównie archeologicznych) przyjmowanych do przechowania pod kątem zgodności z inwentarzami polowymi i dokumentacją.
10. Opracowano naukowo muzealia przyjęte do zbiorów (wykonano karty katalogu naukowego w liczbie 46).
11. Prowadzono katalog fotografii zabytków archeologicznych ze zbiorów Muzeum w Krzemionkach (53 zdjęcia).
12. Kontynuowano prace nad tworzeniem litoteki surowców krzemiennych. Pozyskano próbki trzech rodzajów surowców: ze Starachowic, Wołowic i Pucka.
13. Odkonano się 12 posiedzeń Komisji Kwalifikacji, Wyceny i Zakupów Muzealiów w celu wyceny darów i zakupu oferowanych obiektów.

II. Zabezpieczenie i konserwacja zbiorów, w tym zabezpieczanie zabytków archeologicznych oraz obiektów kultury materialnej i przyrody

1. Stale monitorowano stan zachowania podziemnej trasy turystycznej oraz terenu Rezerwatu w Krzemionkach – głównie na obszarze znajdującym się pod opieką Muzeum.
2. Dokonano 2 interwencji terenowych na obszarze Rezerwatu w związku z organizacją rajdów pojazdów 4x4.
3. Dokonano 2 wizytacji terenowych i weryfikacji zgłoszeń o nowo odkrytych stanowiskach i zabytkach archeologicznych (Ruda Kościelna - 27 sierpnia - siekierka krzemienna, Okół - 30 sierpnia - żużel dymarski).
4. Wykonano rekonstrukcję i konserwację zespołu zabytków ceramicznych z Malic (zlecenie dla firmy *Labrys Nadzory i Badania Archeologiczne*) oraz umieszczono je na wystawie *Władcy Krzemienia*.
5. Gromadzono materiały archiwalne (łącznie 188 jednostek archiwalnych o powierzchni 3,88 metrów bieżących) i dokumentację niearchiwalną (29 jednostek archiwalnych o powierzchni 0,21 metrów bieżących) w pomieszczeniu Archiwum Zakładowego. Realizowano zalecenia pokontrolne Archiwum Państwowego w zakresie porządkowania akt przechowywanych bez ewidencji.
6. Wykonano prace przy konserwacji elementów rekonstrukcji *osady pradziejowej* w Krzemionkach. Zakończono odbudowę tzw. *komory ofiarniczej* przy rekonstrukcji megalitu z Broniszowic i budowę zadaszenia oraz demontaż dotychczasowego pieca garncarskiego celem budowy nowej rekonstrukcji pieca.
7. Realizowano zadania wynikające m.in. z *Planu ochrony rezerwatu przyrody Krzemionki Opatowskie*:
 - Kontynuowano współpracę z Leśnym Bankiem Genów Kostrzyca. Pozyskano zbiór fragmentów tkanek, które posłużą do zachowania różnorodności genetycznej dzwonecznika wonnego i obuwika pospolitego w postaci banku DNA;
 - Kontynuowano współpracę z Katedrą Geobotaniki i Ekologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego. Przeprowadzono konsultacje w sprawie gatunków roślinności chronionej (wawrzynek główkowy) na powierzchni 8 ha;

- Monitorowano liczebność nietoperzy w obrębie podziemnej trasy turystycznej. Ze względu na prowadzone prace remontowe, nie stwierdzono obecności nietoperzy na trasie w sezonie zimowym 2020/21 (liczenie przeprowadzone przez Stowarzyszenie MOST na podstawie decyzji zezwalającej RDOŚ), natomiast pojawienie się pojedynczych osobników odnotowano w sezonie letnim i jesiennym.

III. Urządzanie wystaw stałych i czasowych

1. Zawieszono czasowo (do 19 lipca) działalność wystawienniczą w związku z prowadzonym remontem w obu oddziałach muzealnych oraz ze względu na pandemię COVID-19.
2. Wykonano prace dotyczące ostatecznej wersji projektu stałej wystawy *Władcy Krzemienia. Opowieść o świecie neolitycznych górników znad Kamiennej* w Krzemionkach oraz doprowadzono do jego realizacji zakończonej otwarciem ekspozycji w lipcu.
3. Dokonano demontażu wystawy *Krzemień w przyrodzie i kulturze* (poprzednia wystawa stała w oddziale Muzeum Archeologiczne i Rezerwat Krzemionki).
4. Kontynuowano prace nad przygotowaniem ramowej koncepcji stałej wystawy w Pałacu Wielopolskich w Częstocicach.
5. Przygotowano oraz zainstalowano na Polanie Czachowskiego tablicę informacyjną poświęconą bitwie pod Jeziorkiem i Dionizemu Czachowskiemu. Zadanie zrealizowano w ramach programu *Czuwamy! Pamiętamy!* Fundacji Orlen.
6. Przetransportowano i zaprezentowano wystawę *Krzemionki - prahistoryczne kopalnie krzemienia pasiastego w drodze do UNESCO w Parku Kulturowym Osada Łowców Fok* w Rzucewie, gmina Puck.

IV. Organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych, prowadzenie kwerend

1. Przygotowano i przeprowadzono badania powierzchniowe (Artur Jedynak) na tzw. segmencie C pola górniczego w Krzemionkach w ramach projektu realizowanego ze środków będących w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Muzeum powierzyło wykonanie badań geofizycznych w ramach tego projektu, koordynowało go merytorycznie oraz logistycznie. Zadanie dofinansowane przez Powiat Ostrowiecki (wkład własny do projektu).
2. Kontynuowano nadzór archeologiczny (Kamil Kaptur) podczas prac budowlano-remontowych związanych z projektem *Zwiększenie dostępności do Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim poprzez poprawę infrastruktury Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki oraz Pałacu Wielopolskich*.
3. Przygotowano i prowadzono badania powierzchniowe oraz nadzór archeologiczny na obszarze inwestycji związanej z budową północno-zachodniej obwodnicy miasta Starachowice, a także prowadzono badania powierzchniowe na obszarze lasów będących w zarządzie Nadleśnictwa Starachowice (dr Szymon Modzelewski).

4. Przeprowadzono kwerendy źródłowe w zasobach Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach (badania nieinwazyjne w Krzemionkach), Archiwum Państwowego w Kielcach (historia nowożytnego hutnictwa) i innych instytucji - na potrzeby badań własnych, a także wykonano kwerendy w zbiorach Muzeum na wnioski osób i instytucji z zewnątrz.

V. Prowadzenie działalności edukacyjnej, artystycznej, animacyjnej i upowszechniającej kulturę (organizowanie lekcji muzealnych, warsztatów, wykładów)

1. Muzeum przygotowało i zrealizowało przedsięwzięcia plenerowe pn. *Krzemień i Żelazo (15 i 16 maja)* oraz *Ostrowiecki Festiwal Kultury Prehistorycznej i Antycznej. Krzemień, Żelazo i Bursztyn (14 i 15 sierpnia)*, w których łącznie wzięło udział 1863 osoby. Obie imprezy zorganizowano dzięki współpracy z licznymi osobami, stowarzyszeniami i grupami rekonstrukcji historycznej – m.in. grupa Rydno, Świętokrzyskie Stowarzyszenie Dziedzictwa Przemysłowego, Projekt Carrodunum, Fundacja Terra Operta, Stowarzyszenie Terra Celtica, Masłomęckie Stowarzyszenie Wioska Gotów, Stowarzyszenie Terra Ferrata, grupa Vicus Ultimus, Stowarzyszenie Pro Antica (Legio XIII GMV), Stowarzyszenie Hellas et Roma, Legio XXI Rapax, Stowarzyszenie Archeologii Doświadczalnej Harjis, Manufaktura Zielonych i grupa Familia Gladiatoria Taurus (Republika Czech). Punktem programu ww. Festiwalu był także koncert muzyki etnicznej ukraińskiego zespołu *Spiritual Seasons*.
2. Przygotowano scenariusze i zrealizowano 11 odcinków programu telewizyjnego z serii *Spotkania z Muzeum* rejestrowanych i emitowanych przez Lokalną TV.
3. Zrealizowano nagrania do audycji Radia Kielce (dr Szymon Modzelewski) *Ślad Wielkiej Matki na kamieniu* (16 kwietnia), *Otwarcie sezonu w Krzemionkach* (15 maja), *Żelazne Doliny. Krzemionki to największa w Europie kopalnia* (20 maja).
4. Kontynuowano prace nad przygotowaniem, redakcją i uzupełnianiem treści merytorycznych dla strony internetowej Muzeum, przygotowano słownik terminów archeologicznych, górniczych i geologicznych. Wykonano kwerendę biblioteczną i internetową oraz służącą pozyskaniu materiałów graficznych i multimedialnych do zamieszczenia na nowej stronie www Muzeum (dr Szymon Modzelewski).
5. Pracownicy Muzeum wzięli udział w kilku imprezach plenerowych popularyzujących archeologię, młodszą epokę kamienia i inne okresy w dziejach znajdujące odzwierciedlenie w zbiorach MHA - na terenie woj. świętokrzyskiego oraz poza nim. Celem udziału w tych przedsięwzięciach było głównie propagowanie wiedzy o pradziejowych kopalniach krzemienia pasiastego w Krzemionkach i starożytnym hutnictwie świętokrzyskim. W trakcie *Biesiady Archeologicznej* w Masłomęczu, gm. Hrubieszów miała miejsce prezentacja replik narzędzi neolitycznych, kolportaż ulotek krzemionkowskich oraz rekonstrukcja procesu dymarskiego w piecu kotlinkowym (dr Andrzej Przychodni i Sławomir Kitowski we współpracy z członkami Świętokrzyskiego Stowarzyszenia Dziedzictwa Przemysłowego - 26 i 27 lipca). Uczestniczono także w prezentacjach podczas pikniku archeologicznego *Rydno* zorganizowanego przez Stowarzyszenie *Praosada Rydno* w sąsiedztwie ruin wielkiego pieca w Skarżysku-Kamiennej – Rejowie połączonych z zabawą edukacyjną *Rydno przez tysiąclecia* (Artur Jedynak we współpracy z Urszulą Jedynak - 4 września). Wzięto także udział w pikniku gminnym na terenie Domu Pomocy Społecznej w Zochcinku, gm. Opatów z prezentacją replik przedmiotów codziennego użytku wykorzystywanych przez rolników neolitycznych z okolic dzisiejszego Opatowa (Artur Jedynak we współpracy z Urszulą Jedynak oraz reprezentantami *Osady Neolitycznej w Kopcu* - 12 września). Uczestniczono też w *XVII pikniku archeologicznym Rydno* zorganizowanym przez Gminę Wąchock oraz Międzyszkolny Oddział PTTK w Starachowicach na terenie zabytkowego opactwa Cystersów w Wąchocku, gdzie dokonano

- prezentacji życia codziennego ludzi zamieszkujących obszar *Rydna* w neolicie oraz pokazów procesu produkcji ceramiki (Artur Jedynak we współpracy z Urszulą Jedynak - 25-26 września).
6. Przygotowano wykład *Henryk Strapoć – konstruktor pistoletu maszynowego Bechowiec*, wygłoszony w Wiktorynie podczas *Biesiady Partyzanckiej* (Marek Wójcicki – 25 września).
 7. Przeprowadzono 7 zajęć muzealnych, w których wzięło udział 105 uczestników.
 8. Zorganizowano 7 warsztatów archeologicznych, w których uczestniczyły 143 osoby.
 9. Zorganizowano cykliczne spotkania/ warsztaty edukacyjne dedykowane rodzinom pn. *Sobota w muzeum i Niedziela w muzeum*. Łącznie miało miejsce 9 spotkań, w trakcie których zrealizowano tematy: *Świąteczne filcowanie, Dobranoc panie nietoperzu, Leśne śpiochy, Z ceramiką przez tysiąclecia, Wełną malowane, Poznaję i wykorzystuję, co natura podaruje, Niedzielne popołudnie z dzikimi roślinami, Dzień Dziecka z Archeologią, Ostrowiec w latach Wielkiej Wojny (1914-1918)*.
 10. Upowszechniano treści dotyczące działalności jednostki za pośrednictwem portalu Facebook. Przygotowano i opublikowano łącznie **341** postów MHA na obu profilach zarządzanych przez Muzeum: *Krzemionki* - posty – **271**; reakcje – **11482**; zasięg – **531757**; *Muzeum Historyczno-Archeologiczne* - posty – **70**; reakcje – **1642**; zasięg – **73913**.
 11. Wypożyczono 5 owiec z Jura Parku w Bałowie celem poprawy stanu Rezerwatu (hamowanie nadmiernego rozrostu podszytu na polu górniczym) oraz jako dodatkowy element edukacji historycznej i przyrodniczej (maj – październik).
 12. Muzeum wzięło udział w *Europejskich Dniach Dziedzictwa* (12 września) – warsztaty edukacyjne pn. *Kuchnia neolitu*.
 13. Placówka uczestniczyła w akcji organizowanej przez MKDniS pn. *Weekend seniora z kulturą* (2-3 października).
 14. Promowano konkurs MKDniS *100 sekund w Muzeum*.
 15. Nawiązano współpracę ze stowarzyszeniem *PASIKONIK*, m.in. poprzez umożliwienie przeprowadzenia warsztatów pn. *Niedzielne popołudnie z dzikimi roślinami* (13 czerwca) oraz *Poznaję i wykorzystuję, co natura podaruje* (25-26 września).
 16. Prowadzono zajęcia edukacyjne podczas pikniku organizowanego przez MOSiR pn. *Na Gutwinie jest fajnie* (8 sierpnia).
 17. Edukacja o zasobach Muzeum miała też miejsce w czasie *Jarmarku Agroturystycznego* w Tokarni (19 września).
 18. Prowadzono zajęcia edukacyjne w czasie *Pikniku Naukowego* w Sichowie Dużym (5 września).
 19. Zorganizowano uroczyste otwarcie Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki po zakończeniu prac budowlanych w ramach projektu POiŚ z udziałem przedstawicieli władz powiatowych, wojewódzkich oraz MKDniS połączone ze zwiedzaniem wystawy głównej i trasy turystycznej (20 października).

VI. Prowadzenie działalności naukowej, w tym udział pracowników Muzeum w konferencjach i seminariach naukowych

1. Wzięto udział w *Spotkaniu ze źródłem archiwalnym nt. Trzecie Powstanie Śląskie w źródle archiwalnym*, zorganizowanym przez Archiwum Państwowe w Kielcach (26 maja, online, Marek Wójcicki).
2. Uczestniczono w międzynarodowej konferencji naukowej *Formacje policyjne w Polsce na tle europejskich służb powołanych do zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego, na przestrzeni ostatnich 100 lat*, zorganizowanej przez Instytut Pamięci Narodowej Delegatura w Kielcach, Wyższą Szkołę Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. E. Lipińskiego w Kielcach oraz Winnicki Instytut Kooperatywny w Winnicy (31 maja – 1 czerwca, online, Marek Wójcicki).
3. Uczestniczono w konferencji naukowej *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania-kontrowersje-perspektywy. Wydarzenia antyżydowskie w Kielcach 4 VII 1946 r. z różnych perspektyw (Izrael, Polska, Stany Zjednoczone)*, współorganizowanej przez Delegaturę IPN w Kielcach oraz Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (2 lipca, online, Marek Wójcicki).
4. Wzięto udział w konferencji *Pierwsze zakłady wydobywania i przeróbki ropy naftowej na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO*, zorganizowanej przez Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce, poprzez przygotowanie i wygłoszenie referatu pt. *Ropa naftowa i jej pochodne w pradziejach i starożytności*. (dr Szymon Modzelewski, online).
5. Uczestniczono w konferencji *Kłopotliwe dziedzictwo. Zabytki poprzemysłowe w dolinach Bobrzy, Kamiennej i Czarnej Koneckiej* zorganizowanej przez Muzeum Historii Kielc. Wygłoszony referat: *Dziedzictwo przemysłowe w rejonie Ostrowca Świętokrzyskiego – historia, stan zachowania, przyszłość* zorganizowanej przez Muzeum Historii Kielc (22 września, Kielce, Kamil Kaptur).
6. Muzeum uczestniczyło czynnie w konferencji *Korzenie. Projekt ochrony dziedzictwa przyrody i kultury Gór Świętokrzyskich. Założenia i rezultaty*, zorganizowanej 23 października w Kielcach (Geopark) przez Stowarzyszenie Społeczno-Przyrodnicze MOST. Wygłoszono referaty: *Krzemionkowski Region Pradziejowego Górnictwa Krzemienia Pasiastego. Walory poznawcze i aktualna ochrona* (dr Szymon Modzelewski) oraz *Próba określenia znaczenia zabytków archeologicznych dla obecnego statusu Łyśca - Łysej Góry - Świętego Krzyża* (dr Andrzej Przychodni).
7. Uczestniczono online w konferencji *Teoretyczne i systemowe podstawy ochrony zabytków. W 90. rocznicę uchwalenia Karty Ateńskiej i 10. rocznicę uchwalenia rekomendacji HUL*, zorganizowanej przez Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa (6 grudnia, Artur Jedynak).
8. Wzięto udział w międzynarodowej konferencji *Okres lateński i wpływów rzymskich w Karpatach* zorganizowanej przez Muzeum Podkarpackie w Krośnie w dniach 4 i 5 listopada (Krosno, dr Andrzej Przychodni).
9. Muzeum uczestniczyło też w webinarze *Krzemionki. Kopalnia sprzed 5000 lat* zorganizowanym przez czasopismo *Archeologia Żywa* w ramach cyklu *KONTEKST* (9 września; Artur Jedynak, dr Szymon Modzelewski).
10. Współpracowano z przedstawicielami ośrodków naukowych i muzeów w Kielcach (opracowanie materiałów malakologicznych ze stan. 10 w Rudzie Kościelnej – dr Jadwiga Anna Barga-Więclawska), Lublinie (opracowanie materiałów z badań na st. 6 w Szewnie – dr Marcin Szeliga), Warszawie, Sandomierzu, Gdańsku, Koszalinie, Krakowie, Wrocławiu (opracowanie materiałów osteologicznych

ze st. 63 w Krzczonowicach - dr hab. Aleksander Chrószcz oraz dr Dominik Poradowski) oraz St. Petersburgu (Elena Z. Panczenko - Główny Bibliograf Wydziału Biblioteki Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu, Daria Kukina - Archiwum Naukowe Instytutu Historii Kultury Materialnej Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu), New Heaven (prof. Kirk Freudenburg, Yale Department of Classics; Lisa R. Brody, Associate Curator of Ancient Art, Yale University Art Gallery, prof. Michael Fuller - St. Louis Community College at Meramec) i Bochum przy opracowywaniu naukowym materiałów ze zbiorów oraz problematyce badawczej związanej z działalnością Muzeum.

11. Rozpoczęto współpracę z Instytutem Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego poprzez organizację praktyki muzealnej dwójki studentów archeologii, którzy w lipcu wraz z opiekunem naukowym (dr Joanna Zagórska-Telega) wzięli udział m.in. we wstępnym przygotowaniu terenu pod badania geofizyczne na segmencie C, badaniach przedinwestycyjnych na stanowisku w Szewnie, wizytacjach prowadzonych na terenie pola górniczego oraz przygotowywaniu wyboru zabytków na wystawę *Władcy Krzemienia*.
12. Dokonano konsultacji materiałów archeologicznych (w Krakowie i Przemyśle) w związku z udziałem w opracowywaniu we współpracy z prof. dr hab. R. Madydą-Legutko, dr hab. J. Bodziem i dr A. Lasotą tomu dotyczącego województwa podkarpackiego serii *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum* wydawanej ze środków Europejskiej Unii Nauk (dr Andrzej Przychodni).
13. Pracownicy Muzeum wzięli również udział w szkoleniach:
 - *Bardzo Młodej Kultury* - organizator: WDK w Kielcach - (23 - 25 kwietnia, online, Beata Celebańska).
 - *Prawo o dostępności. Ujęcie praktyczne* - organizator: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (online, 26 maja, Kinga Niekurzak);
 - *Prawne aspekty udostępniania zasobów muzeów w Internecie* - organizator: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (online, 8-9 czerwca, Kinga Niekurzak);
 - *Odwzorowania w digitalizacji muzealiów* - organizator: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (online, 8-9 grudnia, Kinga Niekurzak);
 - *Instagram* - organizator: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego (online, 3 listopada, Kinga Niekurzak);
 - *Instrukcja kancelaryjna dla instytucji kultury* - kurs doszkalający online zorganizowany przez firmę Res Edukacja (15 marca, Tomasz Machula);
 - *Strategia content marketingowa w turystyce i marketingu miejsc* - organizator: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego (online, 4 listopada, Kinga Niekurzak).

VII. Udostępnianie zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych

1. Udostępniano (przez cały rok) rekonstrukcję *pradziejowej osady* z odtworzonymi obiektami mieszkalnymi kultury pucharów lejkowatych, amfor kulistych i mierzanowickiej oraz kurhanem kultury pucharów lejkowatych (zwiedzanie z przewodnikiem, warsztaty, prezentacja elementów życia codziennego w młodszej epoce kamienia i wczesnej epoce brązu). Ta forma udostępnienia posiada charakter stałej działalności oddziału - Muzeum Archeologiczne i Rezerwat Krzemionki.
2. *Spotkania z muzeum* służyły także prezentacji zabytków ze zbiorów MHA - w ramach odcinków: *Ostrowieckie górnictwo*, *Bronisław Kryński*, *Wincenty Potacki*, *Bechowiec*, *Monety rzymskie*.

3. Udostępnianie części zbiorów dla celów edukacyjnych ma także miejsce w przypadku ekspozycji stałej w Muzeum Archeologicznym i Rezerwacie Krzemionki - *Władcy Krzemienia*, otwartej dla zwiedzających od 19 lipca.
4. Od 19 lipca udostępniono ponownie do zwiedzania fragment oryginalnego zabytku objętego najwyższą formą ochrony - pola górniczego z zachowanymi hałdami przyszybowymi i zagłębieniami poszybowymi, rekonstrukcją szybu górniczego (Pawilon *Wojciech*) oraz umożliwiono wgląd w jednostki górnicze - jamowe i niszowe (Pawilon nr 6), komorowe (zejście do kopalni przez pawilon *Zenon*) i filarowo-komorowe (podziemna część trasy obejmująca ok. 450 m i prowadząca do wyjścia przez pawilon *Stefan*). Zbiory ikonograficzne i historyczne zostały wyeksponowane na planszach dotyczących historii badań Krzemionek w pawilonach nadszybowych. Jest to element stałej działalności oddziału MHA - Muzeum Archeologiczne i Rezerwat Krzemionki.
5. Dokonano prezentacji pistoletu maszynowego *Bechowiec* podczas *Biesiady Partyzanckiej* inaugurującej cykl *Wiktoryńskich spotkań z historią*, zorganizowanej przez Grupę *WIKTORIANIE* - 21 września (Marek Wójcicki).
6. Udzielano informacji o zbiorach oraz odpowiadano na zapytania instytucji i osób prywatnych wykonujących prace naukowe, muzealne i konserwatorskie z dziedziny archeologii i historii, prace popularnonaukowe oraz realizujących projekty edukacyjne związane z promocją archeologii i prahistorii, ze szczególnym uwzględnieniem tematyki krzemionkowskiej oraz historii regionalnej, m.in.:
 - udzielono informacji i przygotowano materiały dla P. Wojciechowskiego, studenta architektury krajobrazu SGGW przygotowującego pracę semestralną na temat parku pałacowego w Częstocicach (styczeń);
 - przeprowadzono kwerendę w Dziale Historii i udzielono informacji W. Mazanowi z BWA w Ostrowcu Świętokrzyskim na temat tomów wierszy Tadeusza Kubiaka wydanych w 1944 r. (styczeń-luty);
 - przygotowano odpowiedź dla G. Kubickiego przygotowującego wydawnictwo nt. historii leśniczówki Jezioro w okresie II Wojny Światowej w sprawie rozszerzenia tematyki tablic informacyjnych na Polanie Czachowskiego (luty);
 - przeprowadzono kwerendę źródłową oraz wymianę korespondencji z dr M. W. Radwan na temat pochodzenia sztandaru powstańczego z 1863 r. ze zbiorów MHA (luty);
 - przygotowano uwagi do rozdziałów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych, krajobrazu kulturowego, analizy słabych i mocnych stron organizacji opieki nad zabytkami w powiecie oraz możliwych kierunków działań w zakresie ochrony dziedzictwa zawartych w opracowywanym przez M. Wierzchowskiego *Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego* (luty);
 - prowadzono korespondencję z N. Dunalem w sprawie poszukiwań zabytków z użyciem wykrywacza metali (marzec);
 - udzielono informacji Ł. Pękackiemu na temat okazów rudy żelaza z okolic Odrzywołu (kwiecień);
 - przygotowano materiały i udzielono informacji J. Grabowskiemu na temat znalezisk archeologicznych z obszaru wsi Boria (lipiec);
 - sprawowano opiekę merytoryczną i zorganizowano zajęcia dla studentów z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego odbywających praktykę w Krzemionkach (lipiec);
 - udzielono informacji M. Ilnickiemu w sprawie publikacji dotyczących mennictwa Wazów wydanych przez MHA (grudzień);

- wykonano kwerendę źródłową i dokonano wymiany korespondencji z M. Rylską poszukującą informacji nt. Walentego Szmita, pracownika Zakładów Hutniczych w Bodzechowie (grudzień);
- dokonano konsultacji dot. przygotowywanego przez Urząd Miasta i Gminy Sulejów wniosku aplikacyjnego Klasztoru Cystersów na polską listę informacyjną dla potencjalnych kandydatów na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO (styczeń).

VIII. Publikacje naukowe i popularnonaukowe

1. Przygotowano artykuły popularnonaukowe (dr Szymon Modzelewski) dla czasopism:

- *Archeologia Żywa: Od krzemienia do noryckiej stali: Żelazne zagłębie Celtów i Rzymian* (nr 1/79), *Zagadka pochodzenia Etrusków* (nr 3/81), *W starożytnym Byblos* (nr 4/82), *Archeolog wygnaniec* (w druku), *Cyna – metal cenniejszy od złota* (w przygotowaniu);
- *Opiekun: Dwutygodnik Diecezji Kaliskiej*, 16.01.2021-09.03.2021 pt. *Historia i archeologia Jerozolimy cz. VII-XI*, 06.04.2021 pt. *Gród w Biskupinie*, 19.04.2021 pt. *W dawnym Ugarit*, 18.05.2021 pt. *Starożytni hutnicy z Gór Świętokrzyskich*, 01.06.2021 pt. *Anatolijska osada*, 16.06.2021 pt. *Starożytna Antiochia*, 14.07.2021 pt. *Początki starożytnego Egiptu*, 27.07.2021 pt. *Pierwsze pojazdy*, 25.08.2021 pt. *Pierwsi kupcy i metalurdzy*, 30.08.2021 pt. *Najdawniejszy handel, pieczęcie i odważniki*, 30.09.2021-02.11.2021 pt. *Świat megalitów cz. 1-3*, 30.11.2021 pt. *Tajemnice Stonehenge*, 15.12.2021 pt. *Czas przemian*.

2. Przygotowywano artykuł pt. *Ropa naftowa i jej pochodne w pradziejach i w starożytności* (dr Szymon Modzelewski) do wydawnictwa pokonferencyjnego *Pierwsze zakłady wydobywania i przeróbki ropy naftowej kandydaci na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO*. Wydawca: Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łuksiewicza w Bóbrce.

3. Wykonywano korektę i uzupełnienia dwóch artykułów (dr Szymon Modzelewski): *Evidence of local metal processing* oraz *Other metal finds* do przygotowywanej do druku publikacji poświęconej wynikom archeologicznych badań nieinwazyjnych w Novae w Bułgarii – publikacja Uniwersytetu Warszawskiego.

4. Przygotowano tekst *Nowa interpretacja rytów na tzw. Diabelskim Kamieniu z miejscowości Kontrewers (woj. świętokrzyskie, pow. kielecki, gm. Mniów)* do planowanej przez MHA publikacji dotyczącej znaleziska z Kontrewersu (dr Szymon Modzelewski).

5. Rozpoczęto prace redakcyjne dotyczące publikacji związanej z tematyką znaleziska z Kontrewersu, gm. Mniów. Wykonano wstępną korektę tekstu Waldemara Glińskiego dot. ww. znaleziska (dr Andrzej Przychodni).

6. Rozpoczęto prace nad projektem publikacji popularnonaukowej o roboczym tytule *Świat w czasach Krzemionek* – planowane wydanie przez Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim (dr Szymon Modzelewski).

7. Przekazano do publikacji artykuł pt. *Kuźnica Erazma Niedźwiedzia. Początki nowożytnego hutnictwa nad Kamienną* w I tomie *Rocznika Ostrowieckiego*, czasopisma przygotowywanego przez WSBiP w Ostrowcu Świętokrzyskim (Kamil Kaptur).

8. Kontynuowano prace nad redakcją II tomu serii wydawniczej MHA *Silex et Ferrum* (Artur Jedynak).

9. Wykonywano prace nad tekstem pod roboczym tytułem *Osada kultury ceramiki wstęgowej rytej na stan. 6 w Szewnie, pow. ostrowiecki* (Artur Jedynak) przewidzianym do publikacji w czasopiśmie *Prähistorische Zeitschrift*.
10. Przekazano do publikacji artykuł *Przedstawienie musi trwać. Subiektywne refleksje na temat rekonstrukcji życia codziennego starożytnych hutników żelaza w regionie świętokrzyskim, w Polsce Środkowej* (dr Andrzej Przychodni) przewidziany do druku w roku 2022 w ramach tomu po konferencji w Trzcinicy (październik 2018) pt. *Skanseny archeologiczne. Odtwórstwo i rekonstrukcje - rzeczywistość czy fikcja?*. Wydawca: Muzeum Podkarpackie w Krośnie.
11. Przygotowywano artykuł *Man and iron in the first centuries of our era as a project introducing Roman experimental archeology in Polish territory* (dr Andrzej Przychodni) do wydawnictwa *The Bloomsbury Handbook of experimental approaches to Roman archaeology*. Wydawca: Bloomsbury Publishing Plc, Londyn.

IX. Wdrażanie działań dotyczących wpisu na listę UNESCO Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego

1. Przekazano samorządom i innym zainteresowanym podmiotom do konsultacji dokument *Założenia do organizacji Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną* oraz projektu *Planu Ochrony Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną* wraz z udzieleniem stosownych informacji na ich temat (Artur Jedynak, dr Andrzej Przychodni, Fundacja Karkonoska; styczeń – maj).
2. Kontynuowano współpracę z Narodowym Instytutem Dziedzictwa (dyrektor Bartosz Skaldawski, dr inż. Katarzyna Piotrowska, dr Anna Fogel, Włodzimierz Pedrycz, Łukasz Młynarski, dr Nina Glińska, Anna Marconi-Betka, Barbara Furmanik) związaną z działaniem na rzecz *Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego*, w tym utworzeniem *Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną*.
3. Przeprowadzono rozmowę z przedstawicielami *Stowarzyszenia Miłośników Historii Ćmielowa* (12 lutego) w sprawie popularyzacji idei *Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną* oraz potencjalnej współpracy przy innych przedsięwzięciach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego gminy Ćmielów (Artur Jedynak i Kamil Kaptur).
4. Przygotowano opinię dot. możliwości lokalizacji elektrowni fotowoltaicznych w strefach buforowych Dobra światowego dziedzictwa (luty) dla firmy ECO Consulting opracowującej raport o oddziaływaniu na środowisko potencjalnej inwestycji (Artur Jedynak, dr Andrzej Przychodni).
5. 2 marca miało miejsce spotkanie z przedstawicielami inwestora - firmy DSI 03 (2 marca), planującej budowę farm fotowoltaicznych w rejonie Dobra światowego dziedzictwa (strefy buforowe dobra). Spotkanie dotyczyło przedstawienia argumentacji i podtrzymania negatywnego stanowiska Muzeum wobec planowanej lokalizacji wielkopowierzchniowych elektrowni fotowoltaicznych w sąsiedztwie Krzemionek i Borowni (Artur Jedynak, dr Andrzej Przychodni).
6. Zorganizowano spotkanie ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (5 marca), Anną Żak oraz pracownikami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków dr hab. Markiem Florkiem i Danielem Czernkiem w sprawie projektowanego wpisania otoczenia komponentów dobra światowego dziedzictwa do rejestru zabytków (Artur Jedynak, dr Andrzej Przychodni).
7. 15 kwietnia zostało zorganizowane spotkanie w trybie online w sprawie *Krzemionkowskiego Regionu Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego* zorganizowane przez Departament Ochrony Zabytków MKDNiS (Artur Jedynak, dr Andrzej Przychodni).

8. Prowadzono dalsze konsultacje z Departamentem Ochrony Zabytków (dr hab. Katarzyna Zalasieńska). 5 maja, 18 maja i 29 czerwca wpłynęły pisma do Muzeum z Departamentu Ochrony Zabytków MKDNiS dot. statusu dobra UNESCO i parku kulturowego. 28 września miała miejsce wizyta dr hab. Katarzyny Zalasieńskiej w Muzeum Archeologicznym i Rezerwacie Krzemionki.
9. 21 maja zorganizowano w siedzibie Muzeum pierwsze spotkanie z udziałem przedstawicieli samorządów i mieszkańców poszczególnych gmin celem przedstawienia i analizy *Założeń do organizacji Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną*.
10. 27 maja w Krzemionkach miało miejsce kolejne otwarte spotkanie konsultacyjne w sprawie powołania parku kulturowego z udziałem projektanta (Janusz Korzeń) i reprezentantów Stowarzyszenia Społeczno-Przyrodniczego MOST. Przedstawiciele stowarzyszenia dokonali prezentacji możliwości prowadzenia różnych działań na terenie postulowanym do objęcia ochroną w ramach parku.
11. 11 czerwca zorganizowano (Janusz Korzeń, Kamil Kaptur, Artur Jedynak, dr Andrzej Przychodni i przedstawiciele Stowarzyszenia MOST) w Domu Kultury w Ćmielowie kolejne otwarte spotkanie konsultacyjne w sprawie powołania parku kulturowego. Miała tam miejsce dyskusja z udziałem osób optujących za realizacją kopalni odkrywkowej wapienia na gruntach Rudy Kościelnej, gm. Ćmielów. Nastąpiło też wygłoszenie oświadczenia przez Burmistrza Ćmielowa o preferowanym *wyspowym* zasięgu parku kulturowego z pominięciem strefy ochronnej dla części pola górniczego znajdującego się na gruntach Rudy Kościelnej, gm. Ćmielów.
12. Kolejne otwarte spotkanie konsultacyjne (Janusz Korzeń, Artur Jedynak, dr Andrzej Przychodni i przedstawiciele Stowarzyszenia MOST) w sprawie powołania parku kulturowego miało miejsce w Urzędzie Miasta Ożarów (17 czerwca). Ekipa TVP3 zrealizowała nagranie materiału filmowego obejmującego m.in. relację ze spotkania. Wyprodukowano odcinek programu TVP3 pn. *Koło się kręci* poświęcony przygotowywanej formie ochrony krajobrazu kulturowego (<https://www.tvp.pl/regiony-tvp/regiony/kielce/historia/koło-sie-kreci/wideo/27062021/54561477>)
13. 18 czerwca udano się (Artur Jedynak, Janusz Korzeń) na spotkanie konsultacyjne w sprawie parku kulturowego z Radnymi i Wójtem Gminy Bałtów.
14. Prowadzono korespondencję dotyczącą projektu *Planu Ochrony Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną* z samorządami partycypującymi w jego utworzeniu.
15. Przygotowano zestawienie – kalendarium działań związanych z pracami nad utworzeniem *Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną* w latach 2019 – 2021 (29-30 czerwca).
16. Przygotowano zestawienie pełnej dokumentacji dotyczącej planów budowy kopalni odkrywkowej wapienia w Rudzie Kościelnej oraz przesyłano je do podmiotów będących stronami w sprawie postępowania lub przygotowujących opinie wspierające stanowisko Muzeum (lipiec).
17. Po ujawnieniu przez Burmistrza Ćmielowa wpływu wniosku Świętokrzyskich Kopalń Surowców Mineralnych (18 czerwca nastąpił wpływ zawiadomienia o wszczęciu postępowania) Muzeum uczestniczyło w charakterze strony w postępowaniu administracyjnym o wydanie decyzji środowiskowej dla uruchomienia eksploatacji wapieni ze złoża *Ruda Kościelna*. Przygotowano oraz wniesiono uwagi i zastrzeżenia (wstępne) do wniosku inwestora i Raportu oddziaływania na środowisko przedmiotowego zamierzenia (18 lipca). W lipcu i sierpniu Muzeum uzyskało szereg opinii w sprawie od: Koła Gospodyń Wiejskich Magonie, Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Ostrowieckiej, Stowarzyszenia MOST, Wójta Gminy Bodzechów, Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN, Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Marszałka Województwa Świętokrzyskiego, Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu, Dyrektora Departamentu Ochrony Zabytków MKDNiS oraz Ministerstwa Klimatu i Środowiska.

18. Muzeum dwukrotnie (9 i 23 lipca) skierowało do Burmistrza Ćmielowa stanowisko w sprawie *konsultacji społecznych* prowadzonych przez burmistrza w formie ankiety i ogłoszonych celem pozyskania opinii mieszkańców o możliwym zasięgu parku kulturowego. Wezwanie do zaniechania takiej formy *konsultacji* wynikało z pominięcia terenu otoczenia pola górniczego w Rudzie Kościelnej i Stokach w *wariancie wyspowym* parku proponowanym w ww. ankiecie.
19. Opublikowano na stronie Muzeum (<http://krzemionki.pl/aktualnosci/informacja-mha-nt-obecnego-stanu-prac-nad-utworzeniem-parku-kulturowego/>) oraz w Gazecie Ostrowieckiej (<https://ostrowiecka.pl/2021/07/20/dyrektor-dr-andrzej-przychodni-o-stanie-prac-nad-powolaniem-parku-kulturowego-pradziejowego-gornictwa-krzemienia-nad-kamienna/>) zbiorczą informację o stanie prac nad powołaniem parku kulturowego (tekst przygotowany 13 lipca).
20. Wzięto udział w spotkaniach (dr Andrzej Przychodni, Janusz Korzeń) z mieszkańcami miejscowości: Gliniany (gmina Ożarów), Boria, Podgrodzie (gmina Ćmielów) i Sudół (gmina Bodzechów) w lipcu i sierpniu celem omówienia istotnych zagadnień dotyczących projektowanego parku kulturowego oraz sprostowania informacji rozpowszechnianych m.in. za pomocą ulotek załączanych do ankiet wytworzonych przez Urząd Miasta i Gminy Ćmielów.
21. Nastąpiło przedstawienie informacji o parku kulturowym oraz relacji pomiędzy ochroną dobra UNESCO a planowaną eksploatacją wapieni ze złoża *Ruda Kościelna* w mediach – m.in. w radio (Radio Kielce i Radio Rekord) i telewizji (Lokalna TV) a także w prasie ogólnopolskiej (Polityka, Gazeta Wyborcza).
- *Polityka* - <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/2130157,1,jak-wypasc-z-listy-unesco.read>
 - *Onet.pl* - <https://wiadomosci.onet.pl/kielce/swietokrzyskie-protesty-przeciwko-nowopowstalej-kopalni-w-okolicy-krzemionek/st5ze08>
 - *Gazeta Wyborcza* - <https://kielce.wyborcza.pl/kielce/7,47262,27305314,czarne-chmury-nad-wpisanymi-na-liste-unesco-krzemionkami-juz.html>, <https://kielce.wyborcza.pl/kielce/7,47262,27658838,roverowy-protest-przeciw-kopalni-w-sasiedztwie-rezerwatu-krzemionki.html>
 - *Lokalna.TV* - <https://www.lokalnatelewizja.pl/wiadomosci/24484,park-kulturowy-w-gminie-cmielow-co-mieszkanicy-powinni-wiedziec>, <https://www.lokalnatelewizja.pl/wiadomosci/24227,rozmowa-z-andrzejem-przychodnim>, <https://www.lokalnatelewizja.pl/wiadomosci/23556,park-kulturowy-co-trzeba-o-nim-wiedziec>, <https://www.lokalnatelewizja.pl/wiadomosci/23106,prace-nad-utworzeniem-parku-kulturowego-ida-do-przodu>, <https://swietokrzyskie.cozadzien.pl/ostrowiec-swietokrzyski/ratujmy-neolityczne-kopalnie-krzemienia/57438>
 - *Radio Rekord* - <https://swietokrzyskie.cozadzien.pl/ostrowiec-swietokrzyski/ratujmy-neolityczne-kopalnie-krzemienia/57438>, <https://swietokrzyskie.cozadzien.pl/ostrowiec-swietokrzyski/dyskusja-nad-granicami-parku-kulturowego/57472>, <https://swietokrzyskie.cozadzien.pl/cmielow/w-cmielowie-dyskutowali-o-parku-kulturowym/57740>, <https://swietokrzyskie.cozadzien.pl/ostrowiec-swietokrzyski/zbigniew-pekala-granice-parku-kulturowego-maja-byc-korzystne-dla-mieszkancow/57600>
 - *Radio Kielce* - <https://www.radio.kielce.pl/pl/wiadomosci/mieszkanicy-nie-chca-wlaczac-sie-do-parku-kulturowego-protokol,139186>, <https://www.radio.kielce.pl/wiadomosci/koniec-konsultacji-czy-uda-sie-powstrzymac-kopalnie,137693>, <https://www.radio.kielce.pl/wiadomosci/rozpoczyna-sie-kolejna-batalia-o-ksztalt-parku-kulturowego-otacz,135775>, <https://www.radio.kielce.pl/wiadomosci/kolejny-protest-przeciw-kopalni-w-sasiedztwie-krzemionek,134412>, <https://www.radio.kielce.pl/wiadomosci/kontrowersje-wokol-parku-kulturowego,132351>, <https://www.radio.kielce.pl/wiadomosci/unesco-czeka-na-park-ale-sa-problemy,129353>
 - *Radio Ostrowiec* - <https://radioostrowiec.pl/2021/08/17/rosnie-sprzeciw-wobec-planow-budowy-kopalni-w-rudzie-koscielnej/>, <https://radioostrowiec.pl/2021/08/03/rosnie-sprzeciw-wobec-budowy-kopalni-w-rudzie-koscielnej-dzis-spotkanie-dla-mieszkancow-sudolu/>, <https://radioostrowiec.pl/2021/06/10/park-kulturowy-to-ograniczenia-ale-tez-perspektywa-rozwoju->

22. Zrealizowano ostatni w roku 2021 odcinek programu telewizyjnego *Spotkania z muzeum* dotyczący procesu uzyskania przez *Krzemionkowski Region Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego* statusu dobra UNESCO (11 lipca, <https://www.youtube.com/watch?v=qnzx3DP3dHQ>).
23. Uzyskano deklaracje chęci włączenia do projektowanego parku kulturowego terenów sołectw Boria, Wiktorzyn, Podgórze, Ruda Kościelna, Stoki Małe i Stoki Duże w gminie Ćmielów złożone pisemnie do Muzeum przez mieszkańców ww. miejscowości (sierpień – październik).
24. Przedstawiono ograniczoną terytorialnie wersję projektu *Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną* na spotkaniu w Krzemionkach (8 września - Janusz Korzeń, dr Andrzej Przychodni).
25. Uczestniczono w spotkaniu informacyjnym zorganizowanym przez Radę Miejską w Ćmielowie dotyczącym parku kulturowego i możliwości wpisania otoczenia komponentów Dobra Światowego do rejestru zabytków z udziałem Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa (13 października).
26. Dokonano kolportażu ulotki informacyjnej o parku kulturowym przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (listopad).
27. Dokonano konsultacji i korekty ostatecznej, zmienionej wersji *Planu Ochrony Parku Kulturowego Pradziejowego Górnictwa Krzemienia nad Kamienną* (październik-grudzień).
28. Opracowano mapy wyłączeń z gospodarki leśnej obszarów stanowisk archeologicznych związanych z *Krzemionkowskim Regionem Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego*. Przeprowadzono konsultacje z przedstawicielem Lasów Państwowych zakresów proponowanych wyłączeń i rodzajów możliwej do prowadzenia w ich obrębie gospodarki (Artur Jedynak; listopad – grudzień).
29. Także wykonanie badań powierzchniowych i geofizycznych w ramach projektu *Nieinwazyjne rozpoznanie segmentu C pola eksploatacyjnego Krzemionki* było bardzo istotne dla dowiedzenia, że struktury archeologiczne związane z eksploatacją krzemienia występują poza dotychczas określonym zasięgiem pola górniczego. Rozpoznany najnowszymi badaniami zasięg śladów działalności prehistorycznych górników sąsiaduje bezpośrednio z terenem przewidzianym pod eksploatację wapienia ze złoża *Ruda Kościelna*. Wynik badań stanowi również potwierdzenie unikalnych walorów przestrzeni poza obowiązującym zakresem wpisu do rejestru zabytków i na listę UNESCO, wskazując na konieczność ustanowienia ochrony w formie parku kulturowego.
30. Udzielono odpowiedzi na wnioski o udostępnienie informacji publicznej oraz interpelacje dotyczące zagrożenia wydobywaniem wapienia w Rudzie Kościelnej, statusu dobra UNESCO i problematyki powiązanej z projektem parku kulturowego.

X. Działania marketingowe i PR

1. Zrealizowano cykl materiałów filmowych pod hasłem *Spotkania z muzeum* – 11 odcinków o różnorodnej tematyce. Ich upowszechnienie dokonano za pośrednictwem Internetu (łącznie ok. 730 wyświetleń na portalu YouTube i ok. 15230 wyświetleń na portalu Facebook) oraz telewizji (Lokalna TV oraz inne telewizje kablowe w Polsce).
2. Kontynuowano promocję działalności Muzeum za pośrednictwem portalu Facebook poprzez zwiększenie liczby i zakresu tematycznego postów. Przygotowano i opublikowano łącznie 341 postów MHA na obu

profilach zarządzanych przez Muzeum: *Krzemionki* - posty - 271; reakcje - 11482; zasięg - 531757; *Muzeum Historyczno-Archeologiczne* - posty - 70; reakcje - 1642; zasięg - 73913.

3. Zorganizowano szereg wydarzeń posiadających znaczenie promocyjne dla MHA: *Dni Otwarte Funduszy Europejskich* (promocja Muzeum jako miejsca, które zmienia się dzięki projektom realizowanym z pomocą funduszy europejskich), *Europejskie Dni Archeologii* (wydarzenie mające na celu podniesienie świadomości na temat dziedzictwa archeologicznego oraz rangi Krzemionek), *Europejskie Dni Dziedzictwa* (promocja dziedzictwa kulturowego Krzemionek), *Krzemień i Żelazo* (promocja rozpoczęcia sezonu turystycznego połączona z Nocą Muzeów), *Ostrowiecki Festiwal Kultury Prehistorycznej i Antycznej. Krzemień, Żelazo i Bursztyn* (promocja dziedzictwa kulturowego związanego z różnymi grupami ludzkimi zasiedlającymi w przeszłości dolinę rzeki Kamiennej i Krzemionki).
4. Muzeum wzięło udział w ogólnopolskiej akcji *Weekend seniora z kulturą* - co skutkowało promocją instytucji wśród osób starszych (organizacja wykładu oraz zwiedzania za symboliczną opłatą).
5. Jednym z działań promocyjnych był udział w pikniku naukowym w Sichowie Dużym (stoisko Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki umożliwiające dystrybucję m.in. materiałów ulotnych).
6. Istotne oddziaływanie promocyjne posiadał również udział pracowników Muzeum w wydarzeniach plenerowych poza siedzibą (Masłomęcz, gm. Hrubieszów; Skarżysko-Kamienna, Zochcinek, gm. Opatów, Wąchock)
7. Nastąpiła wymiana tablic drogowych przy DW754 przed zjazdem do Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki. Nowe tablice zawierają oznaczenia UNESCO obok głównego motywu tj. logotypu Krzemionek.
8. Na parkingu znajdującym się przy wejździe w kierunku Krzemionek ustawiono ruchomy (zainstalowany na przyczepie) baner, stanowiący formę *witacza*.
9. Dokonano montażu masztów i flag z oznaczeniami UNESCO, Powiatu Ostrowieckiego, Unii Europejskiej i Polski - przy budynku Muzeum, widocznych z drogi wojewódzkiej.
10. Kontynuowano promocję instytucji i organizowanych wydarzeń za pomocą informacji medialnych, spotów promocyjnych w mediach lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich: Lokalna TV (58 materiałów); Radio Rekord (22 materiały); Radio Ostrowiec (23 materiały); Radio Kielce (28 materiałów); Radio eM Kielce, Gazeta Wyborcza Kielce; TVP3 Kielce; TVP Info; media internetowe - w tym Youtube (kanał *Wiktor Niedzicki o polskiej nauce*); PAP (Nauka w Polsce); miesięcznik *Dzikie Życie*; portal internetowy kwartalnika *Archeologia Żywa*; Onet.pl; Wp.pl.
11. Wykupiono reklamę w katalogu rozpowszechnianym na Targach Turystycznych w Lipsku (Niemcy).
12. Kontynuowano współpracę z Bałtowskim Kompleksem Turystycznym poprzez umowę barterową o wzajemnej promocji (tablice reklamowe w Bałtowie i Krzemionkach) i zakup reklamy Muzeum w *Vademecum Turysty* rozprowadzanym bezpłatnie wśród korzystających m.in. z oferty noclegowej w rejonie Bałtowa.
13. Dokonano korekty materiałów tworzonych przez Regionalną Organizację Turystyczną Województwa Świętokrzyskiego celem aktualizacji treści tablic na Szlaku Archeo-Geologicznym.
14. Nawiązano wstępną współpracę z Muzeum Okręgowym w Sandomierzu w celu wzajemnej promocji.
15. Zainicjowano współpracę z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach, co zaowocowało przygotowaniem przez studentów kierunku wzornictwo przemysłowe propozycji gadżetów, publikacji i innych materiałów promocyjnych dla Muzeum.

16. Udział w projekcie *MineHeritage* spowodował wydanie bookletu o Krzemionkach.
17. W listopadzie przygotowano, zlecono druk i rozpoczęto dystrybucję kalendarza krzemionkowskiego na rok 2022.
18. Zlecono wykonanie nowych zdjęć Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki dokumentujących zmiany po zrealizowanej części projektu POiŚ.
19. W książce dla dzieci *Zaczarowane podróże. Unia Europejska, przygoda i my* wydanej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego pojawił się rozdział o Krzemionkach.
20. Nastąpiło udostępnienie zdjęć Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki do albumu *Polska. Dziedzictwo i nowoczesność* poświęconego pięknym krajobrazom, miejscom wartym odwiedzenia oraz wyjątkowym zabytkom, ze szczególnym uwzględnieniem miejsc wpisanych na listę UNESCO.
21. Kontynuowano produkcję i poszerzono asortyment autorskich gadżetów promocyjnych/ pamiątek (magnesy, przypinki, podkładki pod kubek, świecek woskowe) – zaprojektowanych i wykonywanych przez pracowników Muzeum. Określono kolejne wzory i dokonano zamówień pamiątek wytwarzanych przez mgr inż. Andrzeja Wilka z krzemienia pasiastego pochodzącego z Krzemionek (na podstawie zezwolenia ŚWKZ na wykorzystanie surowca pochodzącego ze sztucznych, współczesnych chodników na trasie podziemnej). Zwiększono oddziaływanie promocyjne poprzez sprzedaż pamiątek oznaczonych logotypem Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki.
22. Muzeum wzięło udział w akcji *Gwiazdki Moc* organizowanej przez Radio Ostrowiec poprzez przekazanie na licytację przedmiotów promujących działalność jednostki.
23. Współorganizowano *Ostrowiecki Półmaraton Leśny* oraz *Rowerowy Rajd na Orientację POLNY KONIK* promując jednostkę w środowiskach aktywnie spędzających czas na świeżym powietrzu.
24. Udostępniono fragment terenu rezerwatu Krzemionki na potrzeby realizacji teledysku międzynarodowej grupy muzycznej *ANTIQUA* i uzyskano zgodę na emitowanie powstałego materiału w celu promocji własnej (<https://www.youtube.com/watch?v=inVvBxv2POk>).
25. Współpracowano z innymi podmiotami w zakresie promocji wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa (Powiat Ostrowiecki, Narodowy Instytut Dziedzictwa, MKiDN, ROT).
26. Bardzo istotna dla promocji jednostki była organizacja wraz z Powiatem Ostrowieckim uroczystego otwarcia Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki w dniu 20 października z udziałem przedstawicieli władz lokalnych i wojewódzkich, MKDiN oraz reprezentantów środowiska naukowego.

XI. Realizowane projekty

1. Zakończono prace budowlane w obu oddziałach muzealnych prowadzone w ramach projektu *Zwiększenie dostępności do Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim poprzez poprawę infrastruktury Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki oraz Pałacu Wielopolskich*. Poza ogólnym nadzorem nad realizacją, Muzeum bezpośrednio wykonało składniki takie jak nadzór archeologiczny, konsultacje, przygotowanie zabytków i merytorycznych opisów do wystawy *Władcy Krzemienia*. Przewidywane zakończenie całości projektu nastąpi w połowie 2022 roku poprzez realizację dostaw dla obu oddziałów muzealnych i promocję zadania.
2. Zrealizowano projekt *Nieinwazyjne rozpoznanie segmentu C pola eksploatacyjnego Krzemionki* od etapu przygotowania wniosku (listopad 2021), poprzez przygotowanie terenu badań, przeprowadzenie badań powierzchniowych, zlecenie oraz konsultacje badań geofizycznych i zapewnienie logistyki,

po opracowanie wyników. Rozliczenie projektu w styczniu 2022 (finansowanie ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Powiatu Ostrowieckiego).

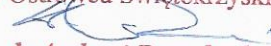
3. Zakończono realizację projektu pn. *Polana Czachowskiego – świadek historii* w ramach programu *Czuwamy! Pamiętamy!* Fundacji Orlen.

XII. Inne działania

1. Ustalono wraz z Organizatorem konieczność przeznaczenia dodatkowych środków na pełne zagospodarowanie otoczenia Pałacu Wielopolskich i parku pałacowego, co spowodowało konieczność wyłączenia niektórych prac z projektu *Zwiększenie dostępności do Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim poprzez poprawę infrastruktury Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki oraz Pałacu Wielopolskich* i zastąpienie ich innymi, nieprzewidzianymi w ostatecznej jego wersji (wymiana opraw oświetleniowych na latarniach w parku). Wystąpiono o końcowe zmiany w projekcie do DFE MKDNiS oraz oszacowano wstępnie środki niezbędne do osiągnięcia pełnego efektu zagospodarowania oddziału Pałac Wielopolskich w Częstocicach.
2. Przeprowadzono dwa przetargi na realizację ostatniej części projektu POiŚ tj. na dostawy wyposażenia dla obu oddziałów muzealnych, w których efekcie możliwe było rozstrzygnięcie tylko jednej z części przeprowadzonych postępowań. Z tego powodu ustalono konieczność wydłużenia czasu realizacji projektu do połowy roku 2022. Wystąpiono o zgodę Instytucji Pośredniczącej i w grudniu podpisano stosowny aneks z Departamentem Finansowym MKiDN.
3. Wykonano nową aranżację holu wejściowego do budynku ekspozycyjnego w Muzeum Archeologicznym i Rezerwacie Krzemionki celem przeniesienia tam w roku 2022 obsługi kasowej, sprzedaży pamiątek i punktu informacyjnego.
4. Zlecono wykonanie projektu (wraz z uzyskaniem niezbędnych uzgodnień i pozwoleń) zadaszeń dla zwiedzających na dziedzińcu oraz aranżacji części pomieszczeń w budynku administracyjnym Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki, z przeznaczeniem na punkt gastronomiczny dla gości Muzeum.
5. Wykonano audyt energetyczny ukierunkowany na zapewnienie pozyskiwania części energii elektrycznej przez Muzeum Archeologiczne i Rezerwat Krzemionki ze źródeł odnawialnych (minielekrownia fotowoltaiczna).
6. Zakończono proces uzgodnień warunków zwiedzania trasy podziemnej z Wyższym Urzędem Górniczym (kontrola obiektu dokonana przez WUG w grudniu) i Specjalistycznym Urzędem Górniczym (uzyskanie zezwolenia na użytkowanie windy w szybie *Zenon* – styczeń 2022).
7. Wprowadzono nowy regulamin zwiedzania Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki (m.in. wprowadzono obowiązkową rejestrację chętnych do zwiedzania obiektu i wprowadzono ograniczenie liczebności osób w grupie). Odnotowano wyłącznie kilka wyrażonych ustnie zastrzeżeń do wprowadzonych zasad. Zarejestrowano **ok. 20 tys. osób**, które odwiedziły oddział w Krzemionkach w roku 2021, przy czym większa część zwiedzających przybyła po pełnym udostępnieniu obiektu w dniu 19 lipca.
8. Kontynuowano konsultacje z Województwem Świętokrzyskim dotyczące możliwości współprowadzenia jednostki przez samorząd wojewódzki, zakończone w lutym brakiem porozumienia w sprawie. Następnie ponowiono (Starosta Ostrowiecki) prośbę skierowaną do Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu o rozważenie możliwości współprowadzenia Muzeum Historyczno-Archeologicznego.

W połowie roku nastąpiła deklaracja wsparcia samorządu powiatowego przez MKDniS. W jej konsekwencji miała miejsce wizytacja Muzeum dokonana przez przedstawiciela Departamentu Dziedzictwa Kulturowego (z-cę dyrektora DDK dr. Piotra Szpanowskiego). W trakcie wizyty ustalono wstępnie warunki współpracy pomiędzy Organizatorami. Przystąpiono do uzgodnienia treści umowy i znowelizowanego statutu jednostki a 20 grudnia w Warszawie podpisano umowę o wspólnym prowadzeniu Muzeum od 1 stycznia 2022 r. przez Powiat Ostrowiecki i Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. 30 grudnia nastąpiło zatwierdzenie statutu jednostki przez Radę Powiatu Ostrowieckiego.

9. 30 grudnia Rada Powiatu Ostrowieckiego przyjęła jednogłośnie uchwałę o ustanowieniu roku 2022 *Rokiem Krzemionkowskim* na dowód uznania dla rangi dokonanego 100 lat temu odkrycia prehistorycznych kopalń w Krzemionkach.

DYREKTOR
Muzeum Historyczno-Archeologicznego
w Ostrowcu Świętokrzyskim

dr Andrzej Przychodni